

HUMALA CỦA PERU LÀ "CON ÁC MỘNG TỘI TỆ NHẤT" KẾ TIẾP CỦA WASHINGTON

Ronald Bruce St. John

Trong chiến dịch tranh cử thành công của mình, Tổng thống Bolivia - Evo Morales liên tục mô tả bản thân như "con ác mộng tội tệ nhất" của Washington. Ollanta Humala, ứng cử viên hàng đầu vào cuối vòng bầu cử đầu tiên trong cuộc đua giành vị trí tổng thống của Peru cũng có thể được coi như "con ác mộng tội tệ nhất" kế tiếp của Washington. Cùng chung quan điểm triết học chính trị với Morales của Bolivia và Hugo Chávez của Venezuela, Humala cam kết thúc đẩy Peru theo một chiều hướng rất khác so với con đường mà Tổng thống mãn nhiệm Alejandro Toledo Manrique đã theo.

Vị tổng thống theo chủ nghĩa dân tộc đầy hi vọng

Bằng việc ngày càng đưa ra nhiều những tuyên bố chính sách triệt để, chiến dịch tranh cử của Ollanta Humala Tasso trong những giai đoạn cuối của vòng bầu cử đầu tiên được mô tả là ngắn gọn, súc tích và rất lôi cuốn. Gợi nhớ lại những chính sách do Evo Morales đề xuất, trong chiến dịch bầu cử, Humala Tasso kêu gọi Peru nên từ bỏ hiệp định thương mại tự do đã đàm phán vào tháng 12 năm 2005 với Hoa Kỳ, nhằm giành quyền "sửa đổi" hiệp định trước khi đệ trình nó lên cho Quốc hội phê chuẩn. Peru và Hoa Kỳ sau đó cũng kí hiệp định vào ngày 12 tháng 4 năm 2005 khi vòng

bầu cử đầu tiên tại Peru vẫn đang được tính phiếu. Người ta vẫn không rõ khi nào hiệp định sẽ được đệ trình lên cho Quốc hội Peru phê chuẩn. Những hợp phần chính sách kinh tế vẫn còn mù mờ khó hiểu của Humala gồm sự tham gia của nhà nước vào "các lĩnh vực chiến lược" của nền kinh tế, đàm phán lại các hiệp định đa phương, và thuế lợi nhuận bất thường đánh vào các công ty khai thác mỏ nước ngoài. Humala Tasso cũng chỉ trích đường ống dẫn khí gas thiên nhiên Camisea, một kế hoạch vĩ đại của chính quyền Toledo, kêu gọi sửa đổi hợp đồng và tăng tiền thuê mỏ cho chính quyền.

Với những tuyên bố chính sách như vậy, sự ca tụng của Humala Tasso với nhà độc tài theo chủ nghĩa xã hội, Tướng Juan Velasco Alvarado, trong giai đoạn 1968-1975 đã làm tăng gấp đôi mối quan ngại của nhiều người Peru. Velasco đã từng đưa kinh tế xã hội Peru đến sự phá huỷ nghiêm trọng với những chính sách kinh tế vĩ mô tai hại, cải cách ruộng đất thất bại và quốc hữu hoá những ngành không hiệu quả. Kết quả là, những liệu pháp chính sách kinh tế của Humala Tasso mang lại những cơn sốc có thể hiểu được thông qua sổ chứng khoán Lima và làm cạn kiệt đầu tư nước ngoài.

Humala Tasso tiếp tục tự thú nhận là một người say mê và đồng cảm về hệ tư tưởng với Tổng thống Chávez của Venezuela. Khi Chávez đi thăm

Thủ đô Cuzco cũ của người Inca vào tháng 12 năm 2004, ông ca tụng chế độ của Tướng Velasco trong một bài công kích chính trị kịch liệt được những người ủng hộ Humala tán thưởng. Chế độ của Tướng Velasco không hấp dẫn chủ nghĩa dân tộc sắc tộc, mà thực sự tuyên bố Túpac Amaru là biểu tượng của cái gọi là “cuộc cách mạng Peru” và biến Quechua (ngôn ngữ cổ của người Inca) thành ngôn ngữ chính thống. Vào tháng 1 năm 2005, khi Humala Tasso gặp Chávez tại Caracas, cùng diễn đàn với Evo Morales, người điều hành nhánh hành pháp Venezuela công khai tán thành vị tổng thống theo chủ nghĩa dân tộc Peru đầy hi vọng, sau đó chệch bai ủng hộ viên kế tiếp Lourdes Flores Nano như ủng hộ viên của chính thể đầu sỏ.

Đáp lại sự can thiệp không được hoan nghênh vào tình hình chính trị nội bộ của Peru, chính quyền Toledo đã rút đại sứ khỏi Carracas trong một thời gian. Điều này không cản trở được Chávez. Khi vòng bỏ phiếu đầu tiên đang được kiểm, Chávez lại một lần nữa tuyên bố là ông muốn Humala thắng cử. Trong cuộc phỏng vấn cá nhân tại Palacio del Gobierno ở Lima tuần trước, Tổng thống Toledo nói qua loa về nỗ lực khó coi của vị tổng thống Venezuela nhằm gây ảnh hưởng lên cuộc tranh cử tổng thống ở Peru. Tổng thống Toledo nói: “Có một số người nghĩ rằng, chỉ vì họ có tiền họ có quyền can thiệp vào tiến trình dân chủ”. Ngoại trưởng Oscar Maúrtua de Romana chỉ trích sự can thiệp của Venezuela vào công việc nội bộ của Peru bằng những lời chỉ trích mạnh mẽ hơn trong một cuộc phỏng vấn trước đó tại nhiệm sở ở Palacio de Torre Tagle. Humala Tasso, giống như Morales đã phủ nhận việc nhận sự hỗ trợ tài chính của Chávez.

Ở tại một nước đã đạt được thành công hạn chế trong cuộc chiến tranh chống ma túy, Humala Tasso chống lại sự cưỡng bức triệt tiêu cây coca, chính sách chính thức của Chính quyền Peru trong 15 năm, thay vào đó ông đề xuất một chính sách được ông gọi là “công nghiệp hoá” cây coca. Trong chuyến thăm Quimbiri ở Valle del Rio Apruimac vào giữa tháng 3 năm 2005, ông nói với những người trồng cây coca rằng ông ủng hộ việc mở rộng hợp pháp cây coca và chống lại việc cưỡng bức xoá sổ hoạt động sản xuất coca bất hợp pháp. Những lời nhận xét của ông đặc biệt quan trọng vì phần lớn những cây coca được trồng tại thung lũng Rio Apruimac bị cho là để dành sản xuất cocaine. Khi phát biểu tại Quimbiri, Humala Tasso cũng tuyên bố ông nhận thấy không có sự gắn kết giữa ma túy và chủ nghĩa khủng bố địa phương khi nơi ông đứng chỉ cách vài dặm là trụ sở chống ma túy tại Palmampampa, nơi nhóm khủng bố Sendero Luminoso (Con đường chói sáng) giết năm sĩ quan cảnh sát vào tháng 12 năm 2005.

Cam kết đưa Peru gia nhập “gia đình” các chính phủ cánh tả tự do tại Mỹ Latinh, Humala Tasso chỉ trích việc xây dựng lực lượng quân sự gần đây tại Chile và giải quyết tranh chấp lãnh thổ với Ecuador vào năm 1988 trong đó thừa nhận Tiwinze, lãnh thổ cũ của Peru thuộc về Ecuador. Ông cũng gợi ý là Peru và Bolivia nên đoàn kết về chính trị, xã hội cũng như về kinh tế. Chỉ trích gay gắt Chính quyền Toledo, ông gợi ý Tổng thống Toledo và những đồng minh của tổng thống trong Quốc hội tiếp tục ở Peru sau cuộc bầu cử tổng thống để có thể điều tra tội tham nhũng của họ.

Bản thân Humala Tasso đang phải đối mặt với lời cáo buộc là ông đã vi phạm nhân quyền trong những năm

1990 khi là một quan chức quân đội trong cuộc chiến tranh bắt thủ chống lại nhóm khủng bố Sendero Luminoso. Ông bác bỏ những lời buộc tội như vậy, coi những lời buộc tội như vậy là có động cơ chính trị; nhưng những lời cáo buộc như vậy có vẻ vẫn không biến mất. Trong vòng bỏ phiếu bầu tổng thống lần đầu, sự cố nghiêm trọng duy nhất xảy ra khi các đối thủ bắt cóc Humala và vợ ông Nadine Heredia tại nơi bỏ phiếu trong một giai đoạn ngắn, châm chọc ông bằng những từ “kẻ ám sát” và “kẻ giết người”. Mặt khác, cũng phải thừa nhận rằng nhiều người Peru tin rằng những vi phạm nhân quyền là không tránh khỏi trong cuộc chiến tranh chống nhóm khủng bố Sendero Luminoso và coi Humala Tasso như một quan chức yêu nước có trách nhiệm làm theo các chỉ thị.

Trong bất kì trường hợp nào, nhân tố chính ủng hộ Ollanta Humala Tasso trong chiến dịch bầu cử chính trị cũng không phải từ bản thân con người ông hay chương trình bầu cử của ông. Vị ứng cử viên hàng đầu thành công trong mô tả bản thân như một người ngoài cuộc ở một quốc gia nơi các phương châm chính trị phi chính thức trong hai thập kỉ qua là “hãy dè chừng người ngoài cuộc”. Hai vị tổng thống tiền nhiệm Alberto Fujimori và Alejandro Toledo chịu thua thiệt nhưng thành công vào cuộc bầu cử cuối cùng phần lớn là do tình trạng ngoại cuộc của họ, một vai trò mà Humala rõ ràng đã khai thác hiện nay.

Ở một quốc gia một nửa dân số sống dưới mức nghèo khổ, một cuộc điều tra vào tháng 3 năm 2006 do văn phòng Lima của Chương trình phát triển Liên Hợp Quốc (UNDP) cho thấy 71% người Peru nghĩ dân chủ tồn tại ở Peru nhưng không hoạt động hiệu quả, trong khi 24% còn lại nói rằng

dân chủ đơn giản không tồn tại ở Peru. Chỉ 5% người Peru nói rằng dân chủ vừa tồn tại và vừa có hiệu quả. Khoảng 90% người được phỏng vấn đổ lỗi cho ‘các chính khách’ vì những hạn chế của nền dân chủ, và gần 75% nghĩ rằng Peru cần một chính phủ “độc tài”. Trong nền văn hoá chính trị như vậy, một người ngoài cuộc chống hệ thống, đặc biệt một nhà quân sự cứng rắn có thể trở thành một ứng cử viên rất cuốn hút.

Etnocacerismo

Isaac Humala Núñez, tự coi mình là hậu duệ của hoàng tộc Inca và cha của Ollanta Humala Tasso, là một nhà triết học và thầy giáo nổi tiếng tại Peru. Ông cũng là người sáng lập và người khởi xướng lâu dài của *etnocacerismo*, một trào lưu triết học chính trị được truyền cảm hứng từ một phong trào chính trị của những người theo chủ nghĩa dân tộc sắc tộc cực đoan tại Peru. Cụm từ *etnocacerismo* gồm có hai nghĩa. Bộ phận từ đầu tiên, *etno*, gợi lên bản sắc dân tộc của Peru, đặc biệt nguồn gốc Inca của Peru. Phần từ thứ hai, *cacerismo*, tỏ lòng kính trọng Tổng thống Andrés Avelino Cáceres của thế kỉ thứ 19, một anh hùng chiến tranh lãnh đạo phong trào du kích gồm những chiến binh nông dân chống lại sự chiếm đóng của quân đội Chile trong Cuộc chiến tranh Thái Bình Dương (1879-1983).

Mục đích của *Movimiento Etnocacerista* (Phong trào Ethnocacerist) tập trung vào việc khôi phục di sản Inca tại Peru, khẳng định lại vai trò của đại đa số người bản xứ bị cách ly trong xã hội Peru đương đại. Phong trào này chống lại cái mà nó nhận thức là bị người nước ngoài kiểm soát kinh tế, đặc biệt nhất là với đối thủ truyền thống Chile, và ủng hộ

quay trở lại sự kiểm soát nhà nước trong các lĩnh vực kinh tế chủ chốt. Phong trào cũng ủng hộ việc hợp pháp hoá trồng cây coca và quay trở lại án tử hình.

Các quan chức quân sự dự bị là những người tích cực ủng hộ mạnh mẽ nhất Phong trào Ethnocacerist. Những quan chức quân sự dự bị này bao gồm các thương binh trong cuộc chiến chống lại khủng bố địa phương dưới hình thức phong trào Sendero Luminoso và Phong trào cách mạng Túpac Amaru cũng như cuộc chiến tranh năm 1995 với Ecuador. Trong khi tích cực thực thi trách nhiệm trong quân đội Peru, Ollanta Humala và em trai Antauro, là lãnh đạo của Phong trào Ethnocacerist. Sáu năm trước, những người anh em Humala đi đầu trong cuộc đảo chính quân sự thất bại chống lại chế độ của Tổng thống Alberto Fujimori. Bị bỏ tù trong một thời gian ngắn, cuối cùng Humala Tasso cũng quay trở lại với công việc sau khi được Tổng thống Valentín Paniagua đặc xá. Sau khi bị bỏ quên không được thăng quan tiến chức, Chính quyền Toledo buộc Humala Tasso phải nghỉ hưu vào cuối năm 2004.

Gia đình và bạn bè

Antauro Humala, không còn ở trong quân đội sau sự thất bại của chiến dịch Golpe del estado năm 2000, đã lãnh đạo cuộc nổi loạn bán quân sự chống lại chính quyền Toledo tháng 1 năm 2005, tấn công một trụ sở cảnh sát ở Andahuaylas và giết một số quan chức cảnh sát trước khi bị bắt. Vào thời điểm khi tỉ lệ phiếu ủng hộ Tổng thống Toledo chỉ lơ lửng khoảng 10%, Antauro Humala kêu gọi Toledo từ chức, buộc tội chính quyền của ông này tham nhũng và bán rẻ cho các

nhà đầu tư nước ngoài. Trong một cuộc phỏng vấn của đài BBC được ghi âm trước khi Antauro bị nộp cho chính quyền, Ollanta Humala bày tỏ sự ân hận về vụ đổ máu tại Andahuaylas nhưng khẳng định lại sự ủng hộ của mình với *Movimiento Etnocacerista*, tuyên bố phong trào này là quyền và trách nhiệm của tất cả người Peru cần phải làm bất kì hành động nào cần có nhằm khôi phục lại chủ quyền cho nhân dân. Dù hiện tại bị bỏ tù, Antauro Humal vẫn là ứng cử viên Quốc hội trong các cuộc bầu cử tháng 4 năm 2006. Trong khi một số người kêu gọi phóng thích cho Antauro, tuyên bố về sự "mô côi" chính trị của ông ta, triết lý và hành động của Antauro Humala phản ánh những căng thẳng xã hội ngấm ở Peru. Em trai thứ ba, Ulises Humala là ứng cử viên tổng thống cho đảng Anvanza Pais trong các cuộc bầu cử hiện tại. Cương lĩnh phát xít của ông ta, ủng hộ dành địa vị công dân hạng hai cho tầng lớp tinh hoa da trắng của Peru, giành được ít sự ủng hộ, chỉ dưới 1% số phiếu bầu.

Phong trào Ethnocacerist, cũng còn được gọi là *Movimiento Nacionalista* hay Phong trào Chủ nghĩa dân tộc, có nhiều điểm chung với những nhóm sắc tộc tương tự ở khu vực Andean ở chỗ tất cả các nhóm này đều thúc đẩy tăng cường tự trị kinh tế, chính trị và lãnh thổ cho người bản xứ. Những ví dụ về các phong trào liên quan gồm *Movimiento al Socialismo* (Phong trào hướng về chủ nghĩa xã hội hay MAS) do Tổng thống Bolivia Morales lãnh đạo, *Movimiento Indigenista Pachacutik* (Phong trào người bản xứ Pachacutik) do Aymara Indian Felipe Quispe của Bolivia lãnh đạo và *Confederación de Nacionalidades Indigenas* (Liên minh dân tộc bản xứ

hay Conaie) ở Ecuador. Tại Venezuela, Hugo Chávez lãnh đạo những người theo chủ nghĩa dân túy dân tộc sắc tộc, được mệnh danh là tiến trình "Bolivia".

Mĩa mai thay, với những mối quan hệ gần gũi giữa Phong trào Ethnocacerist và gia đình Humala, gia đình Humala cho thấy sự sao nhãng trong chiến dịch bầu cử tổng thống. Patriarch Isaac Humala, người được mô tả giành được quyền lực tại Peru bằng một "dự án gia đình", đã tuyên bố ông chuẩn bị sẵn sàng cho bảy người con ngay từ trẻ đã là nhà cách mạng. Isaac Humala gần đây kêu gọi thả tự do cho những thành viên bị bỏ tù của Serendo Luminoso và Phong trào cách mạng Túpac Amaru, một tư tưởng bị căm ghét tại Peru mà Ollanta Humala ngay lập tức chối bỏ. Và Elena Tasso, vợ của Isaac Humala và mẹ của Ollanta Humala Tasso, gần đây gợi ý việc bán một cặp đồng tính sẽ làm giảm danh tiếng trên đường phố Peru. Humala Tasso có dự định tạo ra một bầu không khí tự do từ những quan điểm cực đoan của các thành viên trong gia đình, tách biệt bản thân khỏi những tuyên bố của họ trong khi chứng tỏ ngày càng phiến muộn về những vấn đề thuộc gia đình mình. Nhưng nhiều người Peru vẫn tiếp tục hoài nghi. Sự gắn bó kéo dài với *Movimiento Etnocacerista* tiếp tục đưa ra những vấn đề và những mối quan tâm tới mức độ ảnh hưởng mà phe cánh của Humala có thể có nếu Humala Tasso trở thành Tổng thống Peru.

Già hơn nhưng khôn ngoan hơn

Cựu Tổng thống Alan Garcia Pérez giành vị trí thứ hai vào cuối vòng bầu cử đầu tiên, chỉ trước Lourdes Flores Nano chút ít. Ba tháng trước Garcia Pérez một mình theo đuổi các cuộc bỏ

phiếu, chỉ giành được 16% số phiếu ủng hộ so với 38% số phiếu ủng hộ của Flores Nano và 23% phiếu ủng hộ của Humala Tasso. Mô tả bản thân như một quan chức có tuổi hơn, đã học được nhiều bài học từ những sai lầm, ông giành được sự ủng hộ của những cử tri khi ông hướng thông điệp của mình vào những người Peru trẻ hơn không có kí ức về chính quyền tai hại của ông trong giai đoạn 1985-1990. Trong nhiệm kỳ đầu tiên của ông, lạm phát vượt quá sự kiểm soát, đạt mức 7000% một năm, trong khi khủng bố trong nước, đặc biệt nhóm Serendo Luminoso và Phong trào cách mạng Túpac Amaru, đe dọa sự sống còn của nhà nước Peru. Garcia Pérez rời khỏi nhiệm sở với tỉ lệ ủng hộ chỉ đạt mức 5%, mức thấp nhất trong lịch sử của Peru và dành phần lớn thời gian trong những năm 1990 sống trong cảnh lưu vong tự áp đặt tại châu Âu.

Garcia Pérez thừa nhận rằng những chính sách tự do chi tiêu của ông và từ chối chi trả nợ nước ngoài của Peru khi còn là Tổng thống là những sai lầm lớn. Là một nhà hùng biện thiên tài và một nhà chiến thuật chính trị đầy thủ đoạn, ông tự tô vẽ bản thân mình như một người cánh tả trung hoà không thù địch với Washington. Trong một cuộc đối thoại gần đây tại Lima, sự tái sáng tạo của Garcia Pérez được tóm tắt lại bởi một người ủng hộ đã tha thứ, người đã nhận thức một điều rằng vị cựu tổng thống đã mắc những sai lầm ở tuổi 35 khi ông là vị tổng thống trẻ nhất trong khu vực. Tuy nhiên, người ủng hộ này cảm thấy Garcia Pérez đã trưởng thành và hiện nay xứng đáng có cơ hội thứ hai.

Trái với Humala Tasso, người có xu hướng nhấn mạnh vào những vấn đề Peru phải đối mặt đi cùng với những tư tưởng lớn về sự thay đổi, Garcia Pérez có chính sách cụ thể và mang

tính học thuyết hơn, dù một số quan điểm của ông trùng với những quan điểm của Humala. Ông hứa duy trì sự ổn định kinh tế vĩ mô, tăng cường quyền lợi của người lao động, kí lại hợp đồng của Peru với các công ty tư nhân, tăng thuế lợi nhuận bất thường vào các công ty khai thác mỏ. Trong "nhất tâm" nhằm vào Humala, Garcia Pérez cho rằng ông là ứng cử viên duy nhất sẵn sàng đại diện cho người nghèo thoát khỏi sự tiếp quản sở hữu tư nhân, những điều mà Humala có vẻ không có ý định thực hiện. Garcia Pérez cũng dành những từ chỉ trích khắc nghiệt cho chính quyền Toledo, đặc biệt với dàn xếp về dự án đường ống dẫn khí gas thiên nhiên Camisea. Tổ chức dân tộc hùng mạnh *Alianza Popular Revolucionaria Americana* (Liên minh cách mạng nhân dân Mỹ), đảng chính trị lâu đời nhất của Peru, có lẽ là nhân tố quyết định của việc từ chỗ ở đảng sau nhưng vượt lên giành thắng lợi trước Lourdes Flores của Garcia Pérez. Điều này cũng cho thấy một nhân vật quan trọng trong những cuộc bầu cử thuộc vòng hai.

Điều không bị cảm ghét

Theo nhiều cách, Tổng thống Alejandro Toledo Manrique là một người thành công. Sự ủng hộ dân chúng cho cá nhân ông tiếp tục thấp, bị kéo tụt xuống do bị buộc tội thiếu năng lực và tham nhũng nhỏ mọn; tuy nhiên, chính quyền của ông tự hào có một thành tích kinh tế vĩ mô tích cực và một môi trường dân chủ tương đối ổn định. Phản ánh cam kết mạnh mẽ của cá nhân Tổng thống Toledo với việc xóa đói giảm nghèo, tỉ lệ nghèo đói tổng thể của Peru giảm 6% xuống dưới 50% trong khi số lượng những người Peru sống ở các đô thị có mức sống dưới mức nghèo khổ giảm 9%. Là một người ủng hộ mạnh mẽ cuộc chiến tranh chống

khủng bố và tích cực tham gia chiến tranh chống ma túy, chính quyền Toledo được hưởng mối quan hệ gần gũi với George W. Bush. Hơn một lần, Tổng thống Toledo là khách tại Nhà Trắng, bao gồm cả chuyến thăm tạm biệt gần đây, và Tổng thống Bush cũng đi thăm Peru. Cùng lúc, Tổng thống Toledo, người coi bản thân mình như "một chiến binh vì dân chủ", nhanh chóng chỉ ra và cũng đúng như vậy rằng mối quan hệ của Peru với Hoa Kỳ là một "mối quan hệ bình đẳng chứ không phải mối quan hệ phụ thuộc".

Hầu hết những điều này sẽ thay đổi hoàn toàn nếu Ollanta Humala Tasso được bầu làm tổng thống Peru. Sau khi Evo Morales mắc sai lầm nghiêm trọng trong việc chỉ trích tổ tiên tại Bolivia, Nhà trắng đang cố mang bộ mặt tích cực với thành công của Humala Tasso hiện nay, chỉ ra rằng Nhà trắng sẽ hợp tác với bất cứ ai trở thành tổng thống Peru. Nhận xét về vòng bầu cử đầu tiên, Bộ Ngoại giao lưu ý rằng vấn đề quan trọng là làm cho cuộc bầu cử tổng thống Peru được tự do và công bằng. Điều này cho thấy Nhà trắng phải quan tâm tới cuộc bầu cử sắp tới mang lại một chính quyền Mỹ Latinh đồng minh với Hugo Chávez và Evo Morales, rõ ràng thách thức với con đường chống ma túy, và chỉ trích gay gắt những chính sách kinh tế thị trường tự do và tự do mới. Ứng cử viên hàng đầu hiện thời tại Peru có vẻ sẽ cảnh giác hoặc chống lại hoàn toàn mọi chính sách do chính quyền Bush ủng hộ. Để mất tới trận đấu chống lại Alan Garcia Pérez, Ollanta Humala Tasso đã giảm bớt sự khoa trương của mình trong những ngày gần đây, nhưng để thành công trong các cuộc bỏ phiếu tháng 5, ông cần tiếp tục ủng hộ khu vực cử chi chủ chốt giúp ông chiến thắng vào tháng 4 ■

Người dịch: Nguyễn Lan Hương

Viện Nghiên cứu Châu Mỹ

Nguồn: <http://www.fpif.org/fpiftxt/3232>